

Inglefield Land: den forladte del af inughuits land¹

Nye fund af indlandsbopladser

Peter R. Dawes og Bjørn Thomassen

I september 1853 var tre mænd – en vestgrønlænder og to amerikanere – på opdagelsesrejse til fods øst for Rensselaer Bugt i Nordvestgrønland. De tre mænd, Hans Hendrik fra Fiskensættet, Isaac I. Hayes og John W. Wilson, var medlemmer af Elisha Kanes ekspedition, hvis skib *Advance* nogle dage før havde kastet anker i 'Van Rensselaer Harbor'. Hayes' gruppe rejste mod øst over en ørkenagtig højslette og opdagede 'The Great Mer de Glace', altså indlandsisen. Efter nogle dages rejse over vanskeligt terræn med mange slugter, var Hans åbenbart ret tilbageholdende med at fortsætte. Ifølge Hayes pegede Hans mod øst og råbte »ikke godt, ingen Esquimaux« (Kane, 1856, bd. 2, s. 344). Hans, den eneste grønslænder i gruppen, vurderede altså, at landet øst for Rensselaer Bugt i Inglefield Land ikke havde en sådan karakter, at man skulle regne med at finde mennesker der.

Hans' reaktioner overfor dette ørkenagtige og ubeboede indlandsområde mellem Rensselaer Bugt og Marshall Bugt svarede lidt til vores egne følelser 140 år senere – selvfølgelig med den ikke

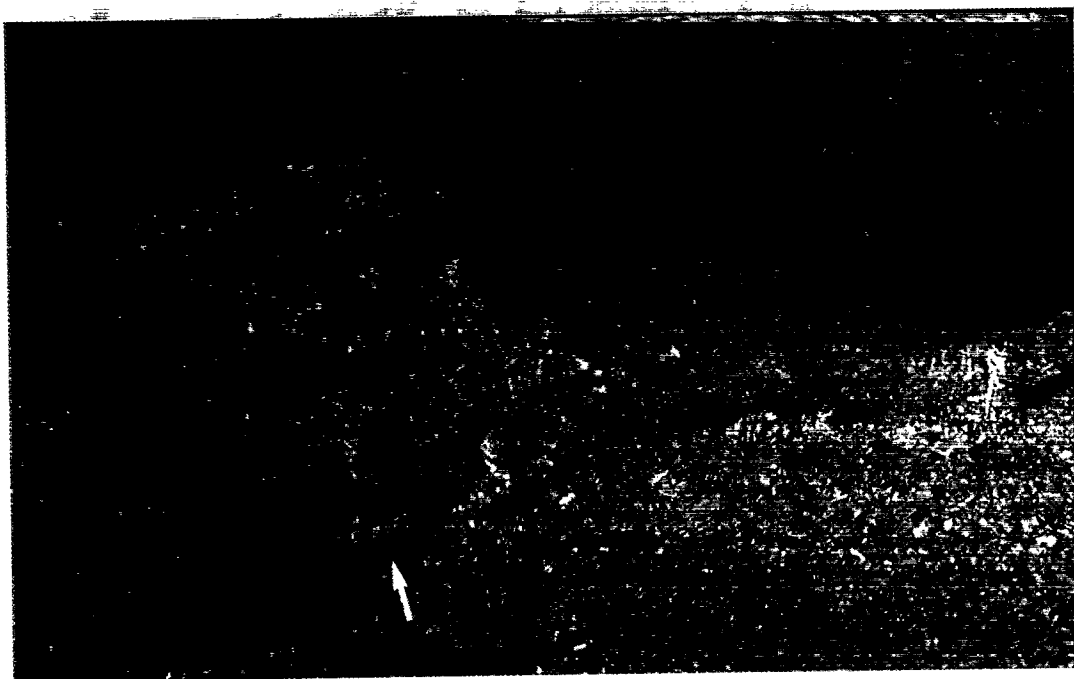
uvæsentlige forskel, at vi med helikopter ingen problemer havde med at færdes i landet. For geologer med øjnene rettet

Forfatterne er ansat ved Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GEUS). De har tilsammen tilbragt 50 somre i Grønland på geologiske opgaver, men også med øje for historiske emner og arktiske forhold.

Peter Dawes er seniorforsker i Grønlands regionalgeologi og chefredaktør for GEUS' videnskabelige publikationer. Siden 1961 har han arbejdet på alle breddegrader fra Syd- til Nordgrønland, samt i arktisk Canada; i perioden 1971 til 1980 var Thule-distriktets geologi i fokus. Tidligere populær-videnskabelige artikler i *Tidsskriftet Grønland* omhandler bl.a. polarulve, smykkesten, Hans Ø, Hans Hendrik og opdagelsesrejser, og senest et temanummer om Lauge Koch.

Bjørn Thomassen, ansat i det tidligere GGU fra 1987, er prospekterings- og malmgeolog med en fortid i mineindustrien. Han har arbejdet for Nordisk Mineselskab A/S i det centrale Østgrønland 1969-84, som beskrevet i en artikel i *Tidsskriftet Grønland*, og for Greenex A/S i perioden 1985-87 i bly-zink minen Den Sorte Engel ved Maarmorilik i det centrale Vestgrønland.

Grønlands Hjemmestyres Råstofkontor, Nuuk, der finansierede det geologiske arbejde i Inglefield Land i 1995, har ligeledes støttet denne artikel ved finansiering af farve-billedet på forsiden og af illustrationerne i teksten.

Figur 1. Den centrale del af Arqioq Elv bopladsen set fra luften, august 1995. En af husruinerne (den sydligste) er markeret med en pil.

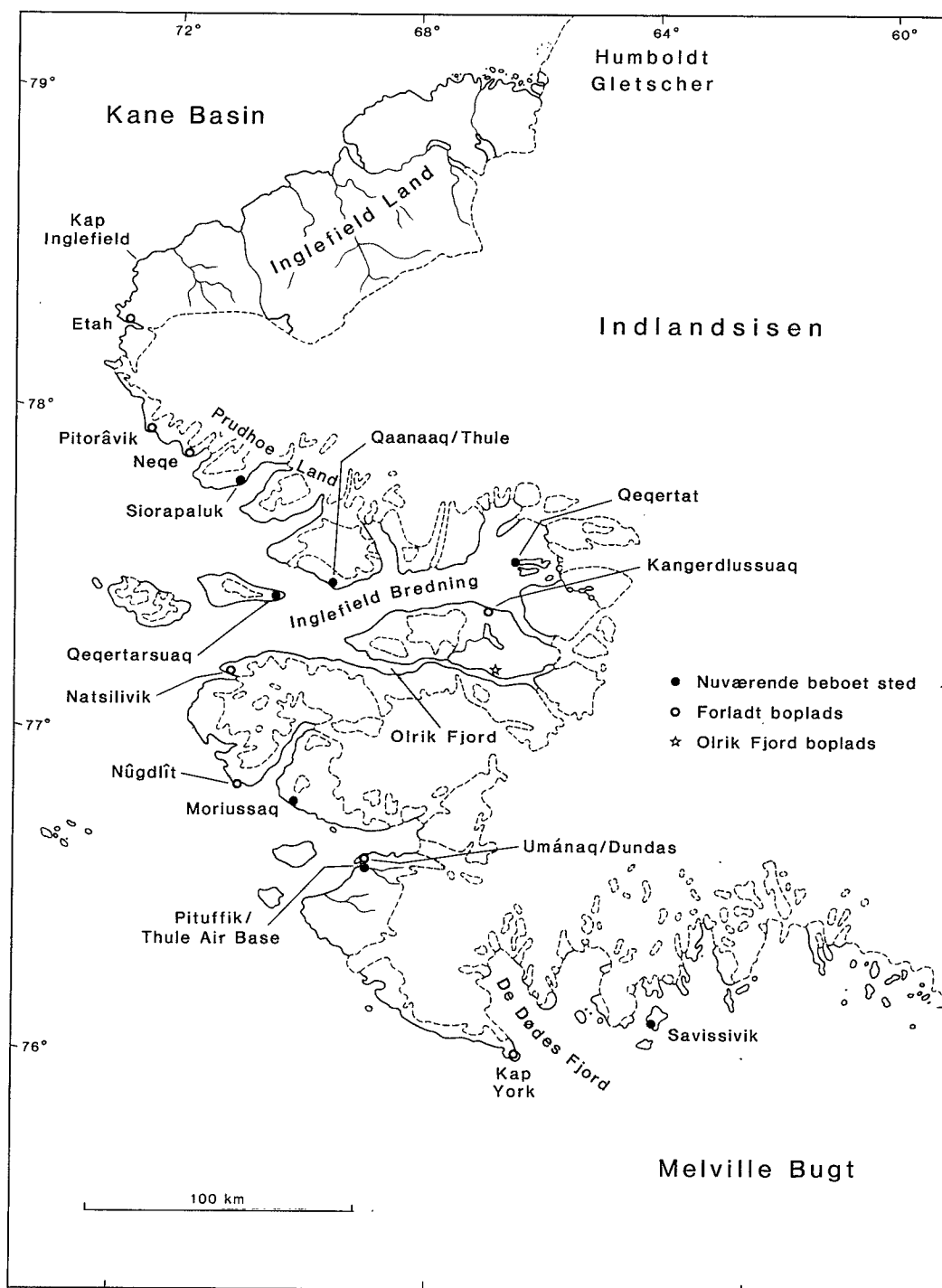
mod klippeformationer og med luftfotos og blyant i hånden, var tanken om en gammel boplads midt i denne flade, vindskårne ørken af kalksten ikke særlig aktuell. Jagten på rendyr og moskusokse med primitive våben var langt fra vores tanker, da vi fløj over det monotone, ugæstfrie landskab. Derfor var det mildt sagt meget overraskende, da helikopterpilot Aviram Harel under en rutineflyvning tværs over højsletten ved Arqioq Elv, pludselig opdagede et klippeområde markeret med tårnagtige varder, der mest af alt lignede en fæstning i en ørken (figur 1). Sådan et syn er ikke hverdagskost for en pilot, heller ikke for geologer. Der var derfor ingen tvivl om, at denne fæstning i ødemarken skulle undersøges.

Opdagelsen i 1995 af ruinerne ved Arqioq Elv, samt andre indlandsboplads-

ser, har inspireret til publiceringen af det efterfølgende rids af Inglefield Lands historie.

Inglefield Land: den nordligste del af inughuits land

Inglefield Land i Nordvestgrønland, mellem 78° 10' og 79° 15' nord, er den nordligste del af inughuits land eller mere populært, Thule-distriktet. I stærk kontrast til resten af distriktet har Inglefield Land en ret flad topografi. Geologisk er der tale om en dissekeret højslette, hvor store områder er dækket af glaciale aflejringer af sand og grus, hvad der forlener området med en ørkenagtig karakter. I dag kalder Thule-befolkningen landet Qáqaitsut, som betyder »lavlandet eller landet uden bjerge«, men i gamle dage, dengang hele distriktet var beboet, svare-

Figur 2. Kort over inughuits land (Thule-distriktet) der viser den nordlige beliggenhed af Ingfield Land. Desuden vises nuværende og en del tidligere bebyggelser.

Figur 3. To huse ved Qáqaitsut, Pariserfjord, verdens nordligste *brugte* boplads, august 1995.

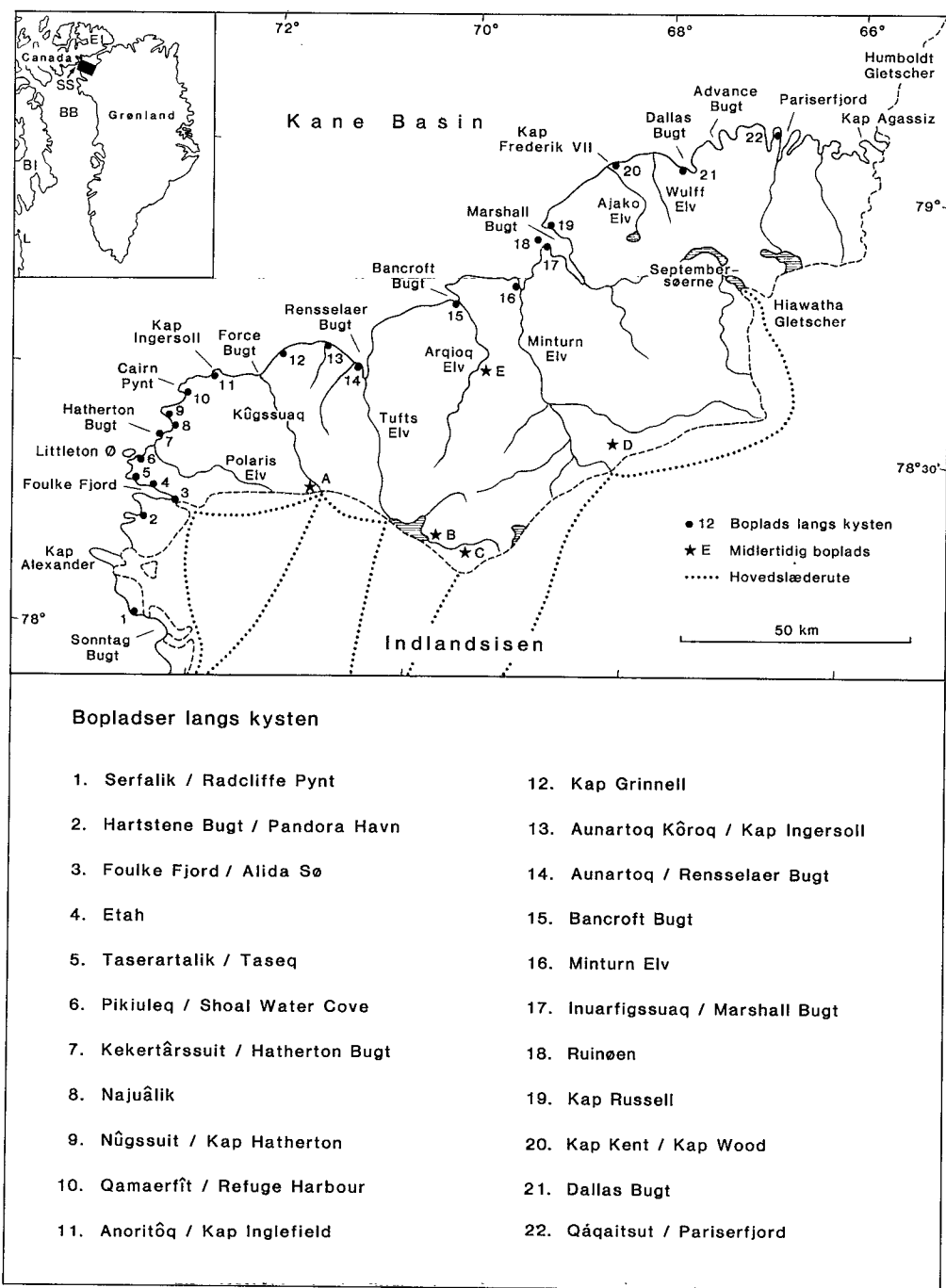
de Inglefield Land til Avangnardlît, eller »De der bor nærmest Nordenvinden«².

Inglefield Land strækker sig fra Grønlands vestligste punkt ved John Ross' 'Cape Alexander' til Elisha Kanes 'Great Glacier of Humboldt'. I dag er der ingen permanente bopladser på Inglefield Land, den nærmeste bygd er Siorapaluk i Prudhoe Land ved Robertson Fjord (figur 2). Der findes dog enkelte beboelige huse langs kysten, som bruges nu og da sæsonmæssigt, f.eks. ved Rensselaer Bugt og ved Pariserfjord (bopladsen Qáqaitsut, figur 3). Sidstnævnte ligger kun 25 km fra Humboldt Gletscher³. De huse som stadig kan bruges ved Pariserfjord, er bygget med en ramme af træ dækket af sten og tørv samt nogle få hvalknogler og bopladsen benyttes en gang imellem af jagtekspeditioner sydfra, dog langt fra hvert

år. I dag rejser jægerne ikke forbi Humboldt Gletscher til Washington Land, og bopladsen Qáqaitsut er således Grønlands nordligste brugte boplads – ja, faktisk den nordligste på kloden.

Inglefield Land: det forladte land

Man kan læse i litteraturen, at alle som har rejst langs kysten af Inglefield Land, har set tegn efter eskimoer såsom huse, teltringe, rævefælder, varder, kødgrave, m.m. I realiteten findes der mange gamle bopladser langs denne kyst, hvoraf Etah, Anoritôq, Aunartoq og Inuarfigssuaq muligvis er de bedst kendte fra det 19. og 20. århundredes opdagelsesrejser. Disse bopladser, samt alle andre historiske og forhistoriske lokaliteter kendt fra litteraturen og fra vores egne kilder, er vist på figur 4. Det bliver til over en snes sorte

Figur 4. Kort over Inglefield Land med forhistoriske og historiske bopladser, samt de fem midlertidige indlandsbopladser fundet i 1995. BB = Baffin Bugt; BI = Baffin Island; EI = Ellesmere Island; L = Labrador; SS = Smith Sund. Hovedkilder: Kane (1856), Hayes (1867), MacMillan (1918), Holtved (1944) og Inuterssuaq Ulloriaq (pers. medd.).

MEETING THE ESQUIMAUX.

Figur 5. Kanes møde med inughuit i april 1854; fra Kane (1856).

prikker langs kysten. Der er to koncentrationer af bopladser: på kysten mellem Etah og Anoritôq og i Marshall Bugt området. Det skal bemærkes, at nogle prikker på kortet faktisk dækker områder mere end lokaliteter, idet de omfatter flere grupper af ruiner, f.eks. i Hatherton Bugt⁴.

Men *har* eskimoerne virkelig haft godt fodfæste i Inglefield Land? Hvor mange husruiner er der? Hvor mange eskimoer boede på Inglefield Land på samme tid? Vi får et indtryk af dette gennem Knud Rasmussens beretning om sin rejse langs kysten på *Den anden Thule Ekspedition* i 1917 og fra hans samling af lokale fortællinger. Han vurderede at »*paa Strækningen Anoritôq – Kap Agassiz maa saaledes regnes med mindst 100 Huse, et overraskende Antal*» og at »*i Omegnen af Marchall Bugt⁵ findes ikke mindre end 60 Husruiner, heraf alene ved Bopladsen Inuarfigssuaq 18 gamle Hustomter og mange Teltringe og Kødgrave*» (Rasmussen, 1919, s. 188;

1921a, s. 542). Inuarfigssuaq og området omkring Marshall Bugt eller *Det Store Blodblads Fjord* må have været en betydelig koloni.

Grønlands nordligste permanente bopladser findes i dag spredt i Thule-distriktet, også inde i den barske og ugæstfrie Melville Bugt ved Savissivik (figur 2). Set i relation til dette, til Rasmussens beskrivelse af Inglefield Land i historisk tid og til den forhistoriske udbredelse af både *Dorset* og *Thule kulturerne* langs kysten (Holtved, 1944; se nedenunder) må det siges, at Inglefield Land virkelig kan betegnes som *den forladte del af inughuits land*.

De nye iagttagelser og denne artikel

I sommeren 1995 fik vi under arbejde for *Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse*⁶ lejlighed til at besøge et par af de forladte bopladser langs kysten, bl.a. Anoritôq (se figur 11). Mange af de klassiske geologiske lokaliteter findes netop ved kysten, beskrevet af geologer som Lauge Koch, Robert Benthams og Johannes Troelsen, som alle rejste med slæde på havisen. Men nu til dags er geologisk arbejde så langt mod nord støttet af helikopter, og vores arbejde foregik over hele Inglefield Land med det formål at studere det sjældent besøgte indlandsområde. I løbet af sommeren fandt vi forskellige arkæologiske lokaliteter i indlandsområdet. Nogle blev opdaget fra luften, andre blev set ved helikopterstop eller på vandreture fra vores lejre.

Vores ærinde med denne artikel er trefoldigt: 1) at give en historisk oversigt over beboelsen i Inglefield Land, 2) at beskrive de nye arkæologiske fund fra

indlandsområdet og 3) prøve at placere ruinerne i et historisk perspektiv.

Artiklen sætter særlig fokus på en boplads ved Arqioq Elv i den centrale del af Inglefield Land, ca. 20 km fra kysten, fordi den er særdeles velbevaret og af en type, vi ikke har set andre steder i Thule-distriktet. Optaget af geologiske opgaver, brugte vi kun tid nok ved ruinerne til at få et generelt indtryk og til at fotografere dem. Vores information er derfor ikke kvantitativ; vi målte ikke huse, stensætninger eller teltringe; vi gravede ikke. Indlandsbopladserne blev efterladt af os som vi fandt dem, og de venter nu på en kærlig behandling af sagkyndige folk.

Forhistorisk tid

Inglefield Lands arkæologiske historie er hovedsageligt kendt fra Erik Holtveds arbejde i 30'erne, suppleret af nyere undersøgelser af *Thule Museum, Avane-ruup Kommune*. Holtved udgravede over 60 huse fordelt på fem områder langs 100 km kyststrækning mellem Force Bugt og Dallas Bugt, dvs. Aunartoq, Inuarfigssuaq, Ruinø, Kap Russell og Kap Kent⁷ (figur 4).

Den tidligste eskimoiske kultur der er kendt fra Inglefield Land, med rige fund af sten og bengenstande, er *Dorset II kulturen*, som svarer til den sidste fase af den canadiske *Dorset kultur* mellem 700 og 1000 e.Kr. Så fulgte immigrationen af Thule kulturens folk – grønlændernes direkte forfædre. Nogle af de ældste spor fra de nye eskimoiske stammer findes bl.a. på Inglefield Land, ved Marshall Bugt (Ruinø), og folket havde godt fodfæste på Inglefield Land i det 12.-13. århundrede (Holtved, 1944). De byggede

boliger af tørv og store sten med en karakteristisk nedgravet indgang, der forhindrede passagen af kold luft.

Den efterfølgende *Inugsuk kultur* med nordbo indflydelse, som blomstrede i den sydlige del af Thule-distriktet i det 14.-16. århundrede, fik ikke særligt fodfæste på Inglefield Land ifølge Holtved. Husruinerne fra det 18.-19. århundrede er både firkantede og runde i plan, med en karakteristisk tagkonstruktion af flade sten som bærer sig selv uden understøtning. Huse af lidt nyere dato inkluderer de typiske pæreformede huse fra det 20. århundrede.

Historisk tid

De første udlændinge der så den nordligste del af inughuits land, var kommandør Edward A. Inglefield og hans besætning på den britiske skonnert *Isabel*, som besøgte Smith Sund i 1852 (Inglefield, 1853). Inglefield mødte eskimoer lidt nord for Kap York; derefter fortsatte han og kortlagde kysten i Thule-distriktet nordpå til 'Pelham Point' (Cairn Pynt), hvor en storm standsede hans videre fremtrængen mod nord⁸. Han nåede ikke at gå i land i det område, som nu bærer hans navn.

Elisha Kane og Isaac Hayes. Den første kontakt med eskimoerne i Smith Sund området fik Elisha Kanes *Second Grinnell Expedition*, som sejlede mod nord på udkik efter den forsvundne *Sir John Franklin Expedition 1845-1848* (Kane, 1856). Kane overvintrede med nitten mand i skibet *Advance* på vestsiden af Rensselaer Bugt, et par kilometer nordvest for den gamle boplads Aunartoq – som ved ankomsten i august 1853 var

DALLAS BAY HUTS.

ESQUIMAUX RUINED HUTS—LIFE-BOAT COVE.

Figur 6. Inughuit ruiner ved Dallas Bugt og Life-Boat Cove; fra Kane (1856).

ubeboet⁹. Kanes beretning om sit møde med *esquimaux* i april 1854 er meget interessant læsning, og hans bog er rigt illustreret (figur 5). Kane var den første til at give en detaljeret beskrivelse af verdens nordligste mennesker, og vi ved fra hans beretninger at Etah og Anoritôq var beboet i årene 1853 og 1854.

Som jægere med en typisk eskimo-livsstil, vandrede inughuit efter de bedste fangst/jagt muligheder. Således besøgte eskimoer Rensselaer Bugt og området langs kysten øst herfor i 1854, men tilstedeværelsen af et skib med *kadlunas* var nu også en ekstra tilskyndelse til at rejse mod øst fra Anoritôq det år. I øvrigt vandrede familierne frit mellem Etah og Anoritôq, og der var også udveksling til den øvrige del af Thule-distriktet mod syd. Men

bopladserne ved Marshall Bugt, som tidligere var et meget vigtigt samlingspunkt (se Rasmussen, 1919, s. 183-190), synes ikke at have været brugt som overvintringssteder midt i det 19. århundrede. Kane noterede eskimo husruiner og forladte bopladser langs kysten, f.eks. ved Life-Boat Cove, Dallas Bugt, Kap Grinnell og Aunartoq, og illustrerede disse (figurer 6, 7).

Det er vigtigt at påpege, at ifølge Kane rejste inughuit ikke i indlandsområdet øst og sydøst fra Rensselaer Bugt, selvom der var mange rendyr i området. Med Kanes egne ord: »If you point to the east, inland, where the herds of reindeer run over the barren hills unmolested, - for they have no means of capturing them, - they will cry 'Sermik,' 'glacier;' and, question them as

ESQUIMAUX HUT

THE ESQUIMAUX HUTS.

Figur 7. Inughuit huse ved Kap Grinnell og Aunartoq; fra Kane (1856).

Figur 8. Hans Hendrik (til venstre) og Kalutunah, hjemmelmænd på Hayes' ekspedition 1860-61; fra Hayes (1868b) og Kane (1856).

you may about the range of their nation to the north and south, the answer is still the same, with a shake of the head, 'Sermik, sermik-soak,' 'the great ice-wall: there is no more beyond'» (Kane, 1856, bd. 2, s. 210; se nedenunder *Indvandring fra Canada*).

Isaac I. Hayes var læge på Kanes ekspedition. Han kom tilbage til distriktet i 1860 som leder af sin egen ekspedition¹⁰ og fandt en væsentlig ændring i befolkningstørrelsen. I årene 1853-55 regnede Kane med, at der boede 140 mennesker i distriktet mellem Anoritôq og Melville Bugt, mens Hayes noterede, at befolkningen fem år senere var faldet til omkring 100 personer (Kane, 1856, bd. 2, s. 211; Hayes, 1867, s. 280). Disse tal skal selvfølgelig tages med en vis reservation, men både Kane og Hayes har haft gode forbindelser til eskimoerne gennem egne tolke, og de synes at have gjort sig umage for at undersøge de faktiske forhold¹¹. Det bemærkes, at Hans Hendrik deltog i beg-

ge ekspeditioner, og at han efter Kanes ekspedition bosatte sig blandt inughuit, blev gift og boede der i 5 år, før han blev samlet op af Hayes ved Kap York i 1860 (figur 8). Hans' lokale viden om bopladser og befolkning har sikkert været en stor hjælp for Hayes i hans vurdering af befolkningens størrelse og udbredelse. Dertil kommer, at Hayes også fik en god hjemmelsmand i Kalutunah, som ofte figurerer i hans beretning (figur 8). Hvis Thule befolkningens størrelse i 1860 var ca. 100, må det være et realistisk gæt, at der højst var 20 mennesker som brugte Inglefield Land som overvintringssted.

Både Kane og Hayes så pessimistisk på befolkningens eksistensmuligheder, ikke kun i Etah-Anoritôq området, men i hele Thule-distriktet¹². Det var en generel holding på den tid, at befolkningen var i fare for at blive helt udryddet pga. hyppig hungersnød, indgiftning og epidemier påført af hvide mennesker (Steensby,

1910). At inughuit ikke uddøde ses af mange som tegn på en stærk karakter og overlevelsesevne hos verdens nordligste folk. Men det er også sikkert, at inughuits eksistensmuligheder pludselig blev forbedret, da der ankom nye mennesker fra Canada. Disse eskimoer bibragte ikke kun nyt blod, men også vigtig ny viden.

Indvandring fra Canada. Den sidste indvandring af eskimoer fra Canada i begyndelsen af 1860'erne har været genstand for megen opmærksomhed og må siges at være veldokumenteret. Historien om den såkaldte *Qitdlavssuaq udvandring* fra Baffin Island op langs Canadas kyst, krydsningen af Smith Sund og ankomsten til Kap Inglefield området, findes i forskellige versioner og på flere sprog (Davis, 1876; Bessels, 1879, 1884; Rasmussen, 1905; Steensby, 1910; Cook, 1911; Petersen, 1962; Ulloriaq, 1976, 1985; Mary-Rousselière, 1980, 1991). Et vigtigt bidrag er Inuterssuaq Ulloriaqs beretning på grønlandsk og den oversatte og redigerede tekst på dansk¹³. Med rimelig sikkerhed ved vi, at tidligt på sommeren (Inuterssuaq mener i juni), sandsynligvis i 1862, ankom 15-16 nye mennesker over havisen til det sydvestlige Inglefield Land – deres forjættede land. Der er enighed om, at landingsstedet var Kap Inglefield, ca. 40 km fra den canadiske kyst.

Ankomsten af disse mennesker har været overvældende, idet det totale befolkningstal i Smith Sund området muligvis ikke var større. Det er usikkert, hvad baffinfolkene foretog sig, da de fandt husene ved Anoritôq tomme. Det er sandsynligt, at hovedgruppen, ledet af

Qitdlavssuaq, rejste mod syd og besøgte Etah og Hayes' gamle (og forladte) overvintringssted ved 'Port Foulke'¹⁴, og at de, efter at have mødt deres eskimo-brødre, nåede ned til Pitôravik (figur 2). Men der er også tegn på, at en gruppe, muligvis efter overvintring ved Taserartalik vest for Etah (figur 4), tog på opdagelsesrejse mod nord. Det fremgår af beretningen »Eskimoernes vandringsveje i Grønland« (Rasmussen, 1919, s. 577-596), at disse mennesker efterhånden slog sig ned i kolonier langs Inglefield Lands kyst.

Derfor er det sandsynligt, at der i årene efter 1862 foregik en markant udvidelse af eskimoernes overvintringsområder østpå, og dermed en genbefolkning af gamle bopladser som Aunartoq, Marshall Bugt og Qáqaitsut (se nedenfor *Det Store Blodblad*).

Disse immigranter nåede at stabilisere det alvorligt faldende befolkningstal gennem tilførsel af nyt blod og gennem 'nye' fangstmetoder, bl.a. kajak, bue og pil, og laksefiskeri med spyd (Steensby, 1910; Gilberg, 1976). Disse teknologiske ændringer var af meget stor betydning, idet de åbnede nye muligheder for fangst, jagt og beboelse. Det er bemærkelsesværdigt, at inughuit før baffinfolkenes ankomst åbenbart ikke har fanget fisk i søerne eller jaget rendyr, i hvert fald ikke under normale omstændigheder. Derfor var Kane (1856, bd. 2, s. 208) overrasket over at laks i 'Brother John Lake' i bunden af Foulke Fjord, tæt ved en sommerlejr, ikke interesserede inughuit. Med hensyn til rendyr har vi allerede citeret Kane.

Hayes (1867, s. 272) noterede også, at eskimoerne, trods masser af rendyr både

Figur 9. Inughuit-familie og rendsdyr. I 1860 kendte inughuit ikke til bue og pile, og jagede derfor ikke rener. Fra Hayes (1867).

i nærheden af hans overvintringssted og i sydvest Inglefield Land, ikke jagede dem, fordi de ikke havde bue og pil (figur 9). På den anden side giver Knud Rasmussen en lidt anden forklaring: »Saa mærkeligt det end lyder, har Renen af den nuværende Stamme været anset for et urent Dyr, der ikke maatte spises«. Først efter indvandringen som »førte mange nye Sæder med sig, lærte man at betragte Renen som Fangst dyr, og den er siden bleven jaget med saadan Grundighed, at den omtrent er udryddet« (Rasmussen, 1919, s. 164-5).

Under alle omstændigheder må ankomsten af de nye mennesker have bragt nyt liv i befolkningen og sandsynligvis også medført en geografisk udvidelse af det beboede område.

Det Store Blodbad. Nu forlader vi de historiske kendsgerninger og bevæger os over i gamle sagn, til en historie som har været fortalt så mange gange blandt eskimoerne, at det ikke er sikkert hvad der er fakta og hvad der er legende. Men i enhver historisk oversigt over Inglefield

Land må der være plads til historien om *Det Store Blodbad*, som foregik ved Marshall Bugt i det nordøstlige Inglefield Land. Historien blev fortalt til Knud Rasmussen i april 1917 under *Den anden Thule Ekspedition* af 'den store Torngé' (figur 10), som et par år i forvejen var blevet lokket nordpå af mulighederne for rendsdyrsjagt, og som selv boede i Inuar-

Figur 10. Torngé (Moses) som i 1917 fortalte Knud Rasmussen om Marshall Bugt-inughuits jagtvaner. Tegnet af Harald Moltke i 1903; fra Mylius-Erichsen og Moltke (1906).

figssuaq fra 1915 til 1916. Historien afspejler de eskimoiske tanker om oprindelsen til krig, men ifølge Rasmussen kan den meget vel være baseret på virkelige begivenheder i det nordøstlige Inglefield Land.

Historien beskriver hvordan en mindre uoverensstemmelse mellem to drenge udviklede sig til en familiestrid, da en bedstefar blandede sig. Efter at et barn mistede livet, blev hele bopladsen involveret og der foregik meningsløse slagsmål med flere dødsfald til følge. Derefter spredte vanviddet og slagteriet sig til andre bopladser i Marshall Bugt – Qáqaitsut området, hvilket resulterede i mange dræbte, mens andre flygtede sydover. Befolkningen blev således decimeret som følge af menneskelig adfærd.

Det interessante for vores historie er, at på Knud Rasmussens tid havde eskimoerne et minde om, at alle bopladserne langs Inglefield Land kysten havde været befolkede, og han refererer til de ugæstfri geografiske forhold mod nord (Humboldt Gletscher), som forhindrede udvidelsesmulighederne denne vej: *»Gennem mange Menneskealdre har man derfor antagelig hobet sig sammen paa dette forholdsvis ringe Omraade, der var beboeligt, og dette forklarer, at vi fandt saa ualmindelig mange Vinterhuse paa Strækningen fra Kap Inglefield og til Humboldtsbræen.»* Han fortsætter: *»Selv om man skal være uhyre forsigtig med at udlede Historie af de gamle Sagn, er det dog tænkeligt, at Beretningen om det store Blodbad omkring Marshall Bay hentyder til en Periode, da Distriktet her fik en Aareladning, der kom over Folkene som Følge af, at de blev for mange«* (Rasmussen, 1919, s. 585).

En sådan periode kan have været årene efter *Qitdlavssuaq indvandringen*, men selvfølgelig også et tidligere tidspunkt.

Robert Peary til James van Hauen. I sidste del af det 19. århundrede og i begyndelsen af dette århundrede arbejdede mange eskimoer for Robert Peary på hans ekspeditioner (1891-1909) og Peary selv overvintrede ved Etah i 1899-1900. Sammenlignet med tidligere var der relativt få eskimoer, som opholdt sig året rundt i det sydvestlige Inglefield Land, idet kun Etah området, og i mindre grad Anoritôq, var overvintringssteder (Peary, 1898, 1907). I denne periode fik Anoritôq titel af *»den nordligste eskimoboplads i verden«* (figur 11), og den fik en vis berømmelse, da Frederick Cook i 1907-08, og Harry Whitney året efter, byggede deres vinterhuse her (Whitney 1910; Cook, 1911)¹⁵. Vi ved, at i de perioder hvor Peary brugte eskimoer på sine ekspeditioner, gik befolkningstallet i hele Thule-distriktet ned fra over 250 (i 1892) til under 200 (i 1902), bl.a. på grund af to epidemier, som kostede 65 mennesker livet¹⁶.

I perioden 1913-1917, da Donald MacMillans *Crocker Land Expedition* overvintrede ved Etah, var der stadigvæk kun få eskimoer i det sydvestlige Inglefield Land ud over dem, som var i tjeneste på ekspeditionen, men disse eskimoer tog stadigvæk på jagtrejser til den østlige del af landet¹⁷. I foråret 1915 passerede en gruppe på 19 mennesker Etah på vej til Marshall Bugt for at bygge huse. Men ifølge MacMillan var det ikke nogen succes, idet de vendte tilbage næste forår meget forsultne og med slidt tøj (MacMillan, 1918, s. 161)¹⁸. Ifølge

Figur 11. Huse ved Anoritôq i august 1995. Sidst i det 19. århundrede og først i dette århundrede var bopladsen »den nordligste eskimoboplads i verden«. Her overvintrede Frederick Cook (1907-08) og Harry Whitney året efter.

Knud Rasmussen (1921a) var Marshall Bugt dog beboet i 1913, ligesom der var eskimoer ved Aunartoq i 1917.

I de følgende år skete der åbenbart en mindre opblomstring af eksistensmulighederne på Inglefield Land: på Lauge Kochs kort over Inglefield Land, hovedsagelig baseret på *Jubileumsekspeditionen Nord om Grønland 1920-23*, er fire lokaliteter – Etah, Inuarfigssuaq, Kap Russell og Kap Kent – angivet som *bopladser*, mens Anoritôq og Aunartoq lidt overraskende er defineret som *tidligere bebyggelse* (Koch, 1932). De sidste år, hvor der var stabil og sammenhængende beboelse på Inglefield Land, var i slutningen af 1920'erne. Således var der i den 5-årige periode 1923 til 1927 i gennemsnit 5

familier, eller 18 mennesker, som årligt overvintrede på Inglefield Land.¹⁹ Ud over Etah, som var beboet hvert år, var der kun tre andre bopladser, som blev brugt et enkelt år, nemlig Qâmaerfit (i 1923), Anoritôq (i 1925) og Aunartoq (i 1927). Inglefield Land fungerede også som mellemstation for familier på vej til og fra Ellesmere Island; f.eks. var der 15 mennesker, eller 4 familier, som overvintrede på vestsiden af Smith Sund i 1927.

Gilberg (1994) nævner, at i begyndelsen af 1930'erne bestemte *Thule Fangeråd*, at ingen måtte bo i Inglefield Land af sikkerhedsmæssige årsager. Derfor havde overvintringerne i 30'erne hovedsageligt forbindelse med ekspeditioner, f.eks. Shackletons besøg ved Etah i 1934-35

(Shackleton, 1936). Så kan vi læse i Gilberg (1940, s. 80) om 1937-38: »Der bor før tiden slet ingen nord for Siorapaluk, hvor der ellers er stor rigdom på både sæler, hvalrosser, harer, bjørne og fugle«, men jægerne besøgte stadigvæk Inglefield Land og brugte Inuarfigssuaq og Aunartoq som opholdssteder. Sådan var situationen også lige før krigen, da James van Hauens *Danske Thule og Ellesmere Land Ekspedition 1939-41* overvintrede ved Neqe, 20 km nord for Siorapaluk (figur 2), altså »boplads nordligst mellem mennesker« (Vibe, 1948).

Efterkrigstiden. I efterkrigsårene fortsatte eskimoerne med at besøge Inglefield Land på jagtrejser, både langs kysten, hvor Etah ofte blev brugt som opholdssted under gennemrejse, og tværs over indlandsisen fra Prudhoe Land og Inglefield Bredning området til det indre af landet (figurer 2, 4). Etah, med de berømte søkongefjelde på nordsiden af Foulke Fjord, gode muligheder for hvalrosfangst samt masser af harer i fjeldene, blev brugt både til kortere sommerophold og nu og da som overvintringssted. Således var der i 1950-51, for første gang i mange år, 4 familier på i alt 21 personer, som overvintrede ved Foulke Fjord (Malaurie, 1956).

Inglefield Land har i dag praktisk betydning som jagtområde. Igennem de sidste 20-30 år har der været gjort nogle forsøg fra *Avaneruup Kommunes* side på at stimulere jagtrejser til området, samt på at udbygge overvintringsmulighederne. Således har Qáqaitsut og andre gamle bopladser, som en slags kommuneeksperiment, nu og da været anvendt til over-

vintring (Hans Jensen, Qaanaaq, pers. medd.).

Indlandsruiner opdaget i 1995

De fem lokaliteter beskrevet herunder og mærket A til E på figur 4 blev opdaget under helikopterbaseret geologisk arbejde i sommeren 1995⁶. De fire sydlige lokaliteter (A-D), som findes ikke langt fra indlandsisen og hovedsageligt indeholder teltringe, sovepladser, vindskjul og kødgrave, er beskrevet først. Den femte lokalitet (E) fra det centrale Inglefield Land er af en anden type, idet den omfatter huse, kødgrave og tårnagtige stensætninger.

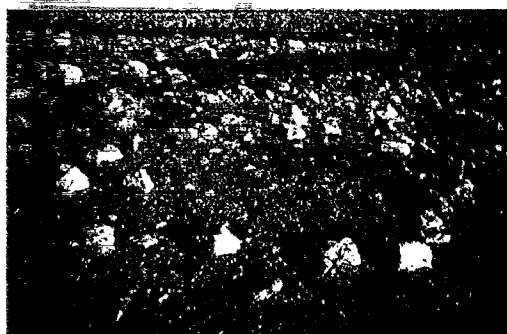
Kûgssuaq. Denne lokalitet (A på figur 4) ligger tæt ved den store elv Kûgssuaq, der udstrømmer fra indlandsisen. Informationen om ruinerne som findes her, kommer fra Jim Coppard fra *mineselskabet RTZ*⁶ og Hans Jensen, Qaanaaq, som fandt lokaliteten med helikopter. Det drejer sig om en soveplads bygget af flade sten med en veldefineret stenkant, som er bygget op imod en stor sten. Denne sten er nem at få øje på i terrænet og markeres desuden af små sten på toppen (figur 12). To moskusoksekranier ligger ved ruinen. De er ret gamle og skrøbelige, idet de næsten falder fra hinanden ved berøring. Andre dyreknoget, bl.a. fra rensdyr, ligger i nærheden. Desuden findes en del andre stenstrukturer, hvoraf en ligner en kødgrav (figur 12).

Tufts Elv Vest. Ruinerne på denne lokalitet (B på figur 4) på nordsiden af Tufts Elv, kan lokaliseres relativt nemt i terrænet, idet de ligger tæt ved en markant mørk (ultramafisk) klipperyg på vestsiden

Figur 12. Kûgssuaq ruiner i juni 1995. En veldefineret soveplads ved siden af en stor sten; nederst en formodet kødgrav. Fotos: Hans Jensen, Qaanaaq.

Figur 13. Tufts Elv Vest ruiner. Til venstre ses en komplet stenring med Tufts Elv og indlandsisen i baggrunden; til højre en teltring med median stenrække. Juli 1995.

af en lille dal, hvor vi lå i lejr. Ligesom Kûgssuaq lokaliteten nævnt ovenfor, er bopladsen markeret af en ret stor sten. Der er tale om en halv snes stenstrukturer: teltringe, vindskjul og sovepladser, samt andre spredte stenmønstre. Vi observerede ingen knogler ved ruinerne. Nogle af strukturerne er bygget op af fastliggende klipper, enten enkeltvis eller i grupper med karakteristiske, hævede sovepladser. Nogle af de frie strukturer danner en komplet eller næsten komplet stenring bestående af større sten på højkant, mens andre af teltringene, der er dannet af få sten, viser tegn på en central stenrække (figur 13).

Tufts Elv Øst. Denne lokalitet (C på figur 4), som ligger syd for Tufts Elv, er inden for synsvidde af Tufts Elv Vest. Den virker umiddelbart mindre end lokaliteten på den anden side af elven, men vi undersøgte ikke de lokale forhold nøjere. På lokaliteten fandt vi omkring 8 stenstrukturer, som inkluderer nogle veldefinerede teltringe. Af disse har nogle en velbevaret median stensætning (figur 14). Et interessant kendetegn er, at nogle af teltringene

er forholdsvis små, og for disse er der måske tale om teltringe bygget af eller til børn. Vi fandt knoglerester af rensdyr²⁰.

Minturn Elv. Denne lokalitet (D på figur 4) blev observeret fra helikopter og kun besøgt i nogle få minutter; vi fotograferede ikke. Ruinerne, som består af tre teltringe, ligger øst for Minturn Elv, på ret fladt terræn. Der lå to moskusoksekranier og andre knogler, bl.a. fra rensdyr, ved teltringene. Et af moskuskranierne var temmelig gammelt, idet man ved berøring nemt kunne have skilt hornene fra selve kraniet.

Arqioq Elv. Lokaliteten findes sydøst for Arqioq Elv på højsletten mellem Rensselaer Bugt og Marshall Bugt ca. 20 km fra kysten (E på figur 4). Ruinerne, som først blev observeret fra luften, er illustreret på forsiden og i figurerne 1 og 15. Lokaliteten består af en kalkstensknold med en central sækning. Den er flankeret af mange iøjnefaldende tårnagtige var-der, samt af nogle sprækker i kalkstenene der er omdannet til kødgrave, så de ligner underjordiske tunneler eller stengrotter.

Figur 14. Tufts Elv Øst ruiner. Teltringe med median stenrække. Hammeren er 50 cm lang. Juli 1995.

Fra luften minder det hele mest af alt om et ørkenfort!

I den centrale sækning med en vis beskyttelse mod vinden ligger fire velbevarede husruiner, tre i en række og én, den sydligste, alene (figur 1). To af huse-
ne er bygget op ad en stor vandreblok af gnejs. Husene har buede, stejle stenvægge uden tag og er små, set i relation til de traditionelle runde og pæreformede vinterhuse langs kysten (forsiden og figurerne 1, 15B). Ikke desto mindre synes de at være store nok til at rumme mere end en person. De lokale kalksten udgør et fortrinligt byggemateriale. Husene har formentlig haft et tag af skind; to af dem har tilsyneladende haft to indgange. Gulvet i husene er fladt, dækket af et tykt moslag og synes nogle steder at bestå af fladtliggende kalksten. På vestsiden af den store vandreblok er der en lav stenmur, antageligt en slags vindskjul.

Husene må siges at være ret primitive; i realiteten er de ikke meget mere end nogle buede stenvægge uden fast tagkonstruktion. Det må være midlertidige familiehuse brugt periodisk forår-sommer-efterår. De ligner meget huse beskrevet af Holtved (1967) som *qarmaq* og

nogle jagthuse set af en af os (PRD) i Olrik Fjord (se under *Arqioq Elv boplads: hustyper, stensætninger og alder*²⁶).

Spredt mellem husruinerne og rundt omkring findes mange dyreknoget, hovedsageligt af rensdyr og moskusokser, men også af harer og fugle. På den centrale del af pladsen, lige foran de tre sammenliggende huse, findes et par alge- og lavdækkede moskusoksekranier samt spredte rensdyrtakker (figur 15B). Et andet karakteristisk træk er et antal kødgrave, som er placeret i sprækker i kalkstenen. Selve sprækkerne er blevet bearbejdet og udvidet og derefter dækket af sten. Andre strukturer ligner det mere traditionelle køddapot bygget som en dyngestien på overfladen.

Bopladsen kan ses på afstand, særlig pga. nogle karakteristiske tårnagtige stensætninger, som findes både på selve knolden og i dens centrale sækning. Der er 10-12 af disse varder, og de varierer i højde. Nogle af de mindre varder på under en meters højde synes at være nederste del af større varder, som er styrtet sammen. Komplette varder kan være over 2 m høje, og disse har typisk rustfarvede lavhætter²¹. Varderne er bygget af

Figur 15. Arqioq Elv boplads, august 1995. A: Oversigtsbillede med Arqioq Elv canyon i baggrunden. B: Sammenhængende husruiner med lavdækkede moskusoksekranier og rensdyrtakker i forgrunden. C: Nærbillede af en tårnagtig varde som er bredest i toppen; fra den centrale sækning i midten af bopladsen. Personen (BT) er 1,75 m høj. D: Varde på toppen af den østlige klint.

skiferagtige kalkstensplader, og det er karakteristisk, at de viser en tendens til at være bredest i toppen (figur 15C). Nogle er bygget oven på store sten. En del af dem er placeret på kanten af en få meter høj klint, så de minder om tårne på en fæstning. På denne placering ligner varderne orienterings- eller markeringsvarde, men de kan muligvis også have spillet en rolle i jagtaktiviteter.²²

Ruinernes oprindelse

Kûgssuaq, Tufts Elv Vest og Øst samt Min-turn Elv. Gennem mange menneskealdre er eskimoerne kommet til Inglefield Land på jagtrejser tværs over indlandsisen fra

Prudhoe Land og området ved Inglefield Bredning (figurer 2, 4). Nogle af de normalt brugte slæderuter er angivet på figur 4; de fire ovennævnte lokaliteter passer godt ind i disse ruter. Derfor betragter vi ruinerne tæt ved indlandsisen som midlertidige samlingspladser for inughuit på jagtrejser tværs over indlandsisen. Det er sandsynligt, at der findes sådanne lejrpladser over en større strækning langs indlandsisens rand. Det er interessant, at nogle af teltringene ved Tufts Elv Øst kunne have forbindelse med børn. Det antyder, at jagturene tværs over indlandsisen til Inglefield Land fra de sydlige dele af Thule-distriktet tidligere var familiebegivenheder.

Arqioq Elv. Arqioq Elv bopladsen må være en inughuit indlandslejr for moskusokse- og rensdyrjægere. Bopladsen er formentligt oprettet som midlertidig lejr fra permanente bopladser ved Marshall Bugt. Vi fandt ingen tegn på besøg af moderne inughuit, dvs. ingen genstande af metal eller plastic, og lavdækket på stenene er uforstyrret og komplet. Det er ligeledes vores indtryk, at de rensdyrjægere som nu til dags besøger Inglefield Land ikke har kendskab til lokaliteten. En forespørgsel i Qaanaaq, til bl.a. Hans Jensen ved *Thule Museum*, om eksistensen af husruiner ved Arqioq Elv, viste at ingen af de jægere, som plejer at færdes på Inglefield Land, synes at have kendskab til bopladsen.

Endvidere er Rensselaer Bugt og højsletten øst herfor ikke et sted, hvor der findes ret meget dyreliv i dag. De store dyr (rensdyr og moskusokse) vi observerede i 1995 fandtes i den østlige del af Inglefield Land og vi så slet ingen dyr i nærheden af Arqioq Elv lokaliteten eller på den store højslette, som strækker sig fra Rensselaer Bugt til Marshall Bugt. Dette svarer til andre iagttagelser i nyere tid. Således var de eneste dyr der blev set af en af os (PRD) fra lejre ved Rensselaer Bugt i 1978 og 1980 nogle få harer og ræve, mens Roby *et al.* (1984) i 1978 ikke så rensdyr eller andre tegn på dyreliv (kun meget gamle gevirer) i løbet af en uges ophold i Rensselaer Bugt området, et ophold som inkluderede en travers mod syd til et par kilometer fra indlandsisen.

I dag er højsletten imellem Rensselaer Bugt og Marshall Bugt ikke rensdyrland og besøges derfor ikke af inughuit på jagtekspeditioner. Men kan andre end inug-

huit have været involveret i bygningen af Arqioq Elv bopladsen?

Indlandsrejser i nærheden af Arqioq Elv. Rejser i nærheden af Arqioq Elv *dokumenteret* i litteraturen er overraskende få. Vi kender kun to: tremandsturen på Kanes ekspedition i 1853 nævnt indledningsvis, og en kort indlandstur foretaget af Jean Malaurie næsten et hundrede år senere (Malaurie, 1956). Nogle af de mere kendte og dramatiske rejser gennem Inglefield Land, f.eks. de sidste faser af *Den anden Thule Ekspedition* i sensommeren og efteråret 1917, og Lauge Kochs otte rejser i 1920-22 på *Jubilaumsekspeditionen*, foregik ikke langs Arqioq Elv eller tværs over højsletten mellem Rensselaer Bugt og Marshall Bugt. De normale ruter gennem Inglefield Land fra indlandsisen til kysten går langs Tufts Elv til Rensselaer Bugt, langs Minturn Elv til Marshall Bugt eller fra Hiawatha Gletscher langs Septembersøerne til Marshall Bugt (figur 4). Højsletten mellem Rensselaer Bugt og Marshall Bugt har åbenbart sjældent været besøgt.

Den indlandstur som Malaurie foretog i april 1951 fra sin lejr ved Kap Taney i Bancroft Bugt (Malaurie, 1956, fig. 33), må have været i retning mod Arqioq Elv bopladsen, men hans beretning indeholder ingen bemærkninger om denne. Vigtigere for vores historie er otte dages rejsen foretaget i september 1853 af Hayes, Hans Hendrik²³ og Wilson på Kane ekspeditionen fra overvintringsstedet i Rensselaer Bugt. Som fortalt i indledningen, rejste de tre mænd til fods først mod øst fra Rensselaer Bugt, derefter mod sydøst for at opdage 'The Great Mer de Glace'

(indlandsisen) ved udspringet af en stor elv, som ekspeditionen navngav 'Mary Minturn River'.

Den rute Hayes og Co. fulgte kan nogenlunde sikkert regnes ud fra Hayes' beskrivelse,²⁴ som er ret detaljeret med gode referencer til geologiske og geografiske forhold. Turen begyndte på ujævnt terræn af granitter og syenitter og gik mod øst op over en højslette af yngre lagserier, videre til en dal, hvorefter deltaerne kom over porfyriske bjergarter og gnejser. Til sidst opdagede de en stor elv, som løb mod nordvest (Minturn Elv) og mod syd delte sig i to. På højsletten fandt de mange små søer »næsten en for hver to mil« og så, at højsletten var gennemskåret af slugter: en ret god beskrivelse af højsletten i omegnen af Arqioq Elv. Det er bemærkelsesværdigt, at Hayes' gruppe så rensdyr (samt harer og ræve), og Hayes nævner specifikt to flokke på henholdsvis fem og tre dyr. Ved Minturn Elv beskriver Hayes nogle områder »rige på græs og gennemkrydset af rensdyrspor« (Kane, 1856, bd. 2, s. 344).

Hayes' beretning om indlandsrejsen indeholder ingen bemærkninger om ruiner eller varder eller om tilstedeværelsen af eskimoer. Vi kan derfor konstatere, at Arqioq Elv husene og stensætningerne intet har med denne ekspedition at gøre. Arqioq Elv bopladsen kan heller ikke forbindes med andre af det 19 århundredes ekspeditioner, som overvintrede i det sydvestlige Inglefield Land og som alle havde kontakt med eskimoerne: *American Arctic Expedition 1860-61* (Hayes, 1867), *North Polar Expedition 1871-73* (Davis, 1876; Bessels, 1879, 1884) og *Peary Arctic Club Expedition 1899-1900* (Peary, 1907).

Desuden indeholder beretningerne fra de andre amerikanske og britiske ekspeditioner, som enten besøgte eller overvintrede på Inglefield Land, ikke nogen referencer til indlandsbopladser (f.eks. Nares, 1878; Whitney, 1910; Cook, 1911; MacMillan, 1918).

Vi kan således konkludere, at Arqioq Elv bopladsen må være af ren eskimoisk oprindelse.

Indlandsjagt fra Marshall Bugt. Meget relevant for oprindelsen af Arqioq Elv ruinerne er en beretning fortalt til Knud Rasmussen af 'den store Torng' (Moses) i 1917 (figur 10). Ifølge Torng var det normalt, at folket fra *Det Store Blodbads Fjord* tog på indlandsjagt i sensommeren, altså når nyis begrænsede fangstmulighederne på havet. Derfor flyttede inughuit »langt op i Landet til nogle store Søer, der laa nær Indlandsisen, og her havde de ligget i smaa Stenly i August og September. Disse Stenly er primitive Huse, hvor Muren består af Sten og Taget af et telt. Kvinder og Børn følger med paa disse Jagter og bliver ved Stengrotterne, medens Mændene jager« (Rasmussen, 1919, s. 187). De store søer ved indlandsisen må være Septembersøerne, og dyrene som blev jaget i begyndelsen af det 20. århundrede var rener og harer, da Tornges fortælling er fra en tid da moskusoksen var udryddet (se nedenunder). Denne eskimoskik, med indlandsrejser og tilstedeværelsen af familier i primitive huse, kan nemt forklare eksistensen af Arqioq Elv bopladsen.

Arqioq Elv bopladsen stammer sandsynligvis fra en tid, hvor der boede mange mennesker ved Marshall Bugt. Det er her, at de ovenfor beskrevne historier om

Figur 16. Metek som i 1850 så nogle af de sidste moskusokser på Inglefield Land før deres endelige udryddelse i begyndelsen af 1860'erne; fra Kane (1856). Desuden en flok *nye* moskusokser ved Septembersøerne i august 1995.

Det Store Blodbad og Indvandring fra Canada er relevante. De arkæologiske data fortæller ligeledes om perioder med betydelige bopladser langs kysten, f.eks. af *Dorset II* og tidlig *Thule* alder (Holtved, 1944).

Ruinernes alder: moskusokse og rensdyr

Tilstedeværelsen af moskusokse og rensdyr (knogler fundet på bopladserne) kan give information om ruinernes alder. I den forbindelse er moskusokserne vigtigst, idet de blev udryddet midt i sidste århundrede, mens rensdyr ser ud til at have været til stede på Inglefield Land uafbrudt gennem både det 19. og det 20. århundrede, dog var de i perioder så sjældne, at de ikke udgjorde noget jagtmål (Roby *et al.*, 1984).

Men hvornår blev moskusoksen endeligt udryddet på Inglefield Land – altså den oprindelige stamme, før en ny bestand på 14 dyr blev udsat af Christian Vibe ved Rensselaer Bugt i 1986? (figur 16). Vi ved, at *nogle få* moskusokser var

til stede i årene 1853-55 på Kane ekspeditionens tid, fordi hans folk så tegn på moskusokser i form af spor i nysne og uld et par steder langs kysten. I Kanes bog (1856, bd. 1, s. 459) findes en vigtig notits om, at de sidste moskusokser set på Inglefield Land var en flok på seks, iagttaget af eskimoen Metek i foråret 1850 ved Kap Russell, Marshall Bugt²⁵ (figur 16). Men bortset fra den tidligere beskrevne indlandsrejse øst for Rensselaer Bugt opererede Kanes ekspedition hovedsageligt langs kysten. Det er derfor muligt, at moskusokser fandtes i indlandsområderne, særlig i den østlige del af landet. Vi ved, at moskusokser ikke figurerer på listen over dyrearter set af Hayes (1867) på hans rejser i det vestlige Inglefield Land i 1860-61, men hans hjemmelsmand Kalutunah oplyste, at moskusokser blev set nu og da (figur 8). Den oplysning passer med oplysninger fra Thing *et al.* (1984), som citerer Brown (1868), om at iagttagelser af moskusokse syd for Humboldt Gletscher ophørte i

begyndelsen af 1860'erne. Vi ved også, at der ingen moskusokser var i sydvest Inglesfield Land i 1872-73, da *Polaris* ekspeditionen overvintrede i Hatherton Bugt og heller ikke på Pearys tid (se f.eks. Whitney, 1910).

Konklusionen må være, at der i 1850'erne stadig var nogle moskusokser til stede i det østlige Inglesfield Land op mod Humboldt Gletscher, og at den endelige udryddelse skete i begyndelsen af 1860'erne.

Hvis moskusokseresterne fundet ved ruinerne ved Kûgssuaq, Minturn Elv og Arqioq Elv virkelig er relaterede til jagtaktiviteter fra disse ruiner og ikke omplaceret, så kan vi konkludere, at disse bopladser er mindst 130 år gamle. Det generelle indtryk fra de to andre lokaliteter er, at disse ruiner er lige så gamle. Næste spørgsmål er så, hvornår moskusokser var så almindelige, at de var jagtmål for indlandsrejsende? Det faktum at Kane ekspeditionen ikke så en levende okse i årene 1853-55 (samt Kanes bemærkninger om, at inughuit ikke tog på jagt i indlandet, som tidligere nævnt under *Elisha Kane og Isaac Hayes*), viser at vi skal tilbage til tiden før Kanes ankomst i 1853.

Med hensyn til rensdyr, så ved vi fra Ross' (1819) og Kanes (1856) beretninger, at inughuit i begyndelsen og midten af det 19. århundrede ikke jagede rensdyr. Kane er ret specifik i sine udtalelser om inughuits adfærd på Inglesfield Land med hensyn til rensdyr og rejsemønstre (se under *Elisha Kane og Isaac Hayes*). Hvis vi tager Kanes udtalelser bogstaveligt og lader Ross' iagttagelser fra 1818 om Kap York eskimoerne gælde for hele inughuit befolkningen, så synes rensdyrresterne

ved bopladserne at stamme fra før 1800, eller lige efter den sidste indvandring fra Canada i 1862, da rensdyr igen blev jaget med bue og pil (og da der formentlig stadig var nogle få moskusokser tilbage på Inglesfield Land).

Arqioq Elv boplads: hustyper, stensætninger og alder

Stedet bærer præg af betydelig ælde og er uforstyrret. Vores umiddelbare skøn over alderen, baseret på sammenligning med ruiner vi har set andre steder i Grønland, hovedsageligt i Thule-distriktet (PRD) og Østgrønland (BT), var, at Arqioq Elv ruinerne må være mindst et par hundrede år gamle. Men er der andre ruiner i denne del af Grønland som ligner Arqioq Elv husene?

Den eneste af os kendte lokalitet i Thule-distriktet, som minder om Arqioq Elv husene, ligger i den indre del af Olrik Fjord, hvor der er en forholdsvis stor lejrplads på nordsiden af fjorden, lidt væk fra kysten (figur 2). Her findes der adskillige primitive stenly og huse med lav stenmur og uden tagkonstruktion, samt nogle kødgrave. Stenene er godt dækket af sort lav. Ifølge Inuterssuaq²⁶ er der her tale om en »meget gammel lejrplads fra før kadlunas kom til distriktet« brugt sæsonmæssigt af familier på rensdyr- og moskusoksejagt.

Erik Holtved beskriver i sine etnografiske studier af inughuit nogle jægerstenly eller *hunting shelters* fra både kyst- og indlandsområdet. Disse strukturer kan have et tag af skind, men nogle har en improviseret tagkonstruktion af rensdyrtakker. De er som regel kun store nok til én mand. Et billede af sådan et stenly fra

Figur 17. Ūtaq (Odâq) der fortalte Erik Holtved, at de sidste indvandrere fra Canada kaldte deres huse *qarmaq*. Tegnet af Harald Moltke i 1903; fra Rasmussen (1908).

indlandsområdet på Inglefield Land er vist af Holtved (1967, fig. 21). Nogle af de mindre stenstrukturer ved Olrik Fjord ligner denne slags stenly, men disse blev fortolket af Inutessuaq som køddepoter²⁷. Arqioq Elv husene er bestemt *ikke* af denne af Holtved illustrerede type: stenvæggene i Arqioq husene er stejlere og højere, og husene er beregnet til mere end én person.

Blandt alle de hustyper fra Thule-distriktet der er omtalt i litteraturen, ligner Arqioq Elv husene mest de primitive *qarmaq* strukturer, der er beskrevet af Holtved (1967) som midlertidige familiehuse brugt i foråret og om sommeren. *Qarmaq* betyder »en mur«: en ret god

beskrivelse af de primitive Arqioq huse. En meget interessant oplysning givet af Ūtaq (Odâq, figur 17) er, at de sidste indvandrere fra Canada kaldte deres primitive huse *qarmaq*. Holtved (1967, s. 28) citerer Boas (1888) for, at Thule *qarmaq* husene lignede husene fra Baffin Island temmelig meget.

Et andet interessant træk ved Arqioq Elv bopladsen er formen på de tårnagtige stensætninger. Disse varder ligner ikke de eskimovarder, vi har set andre steder i Thule-distriktet. Den meget slanke form med en tendens til større bredde i toppen antyder en forbindelse med canadiske eskimoer. Tanken ledes hen på de høje *signal cairns* eller *beacons* der kendes fra Baffin Island og Labrador. Både stensætningernes form og *qarmaq* hustypen peger således mod en forbindelse til canadiske eskimoer.

Konklusioner

Det bør understreges, at alle de fem beskrevne lokaliteter blev fundet ret tilfældigt under geologisk rekognosceringsarbejde og at tre af lokaliteterne (Kûgssuaq, Minturn Elv og Arqioq Elv) blev opdaget fra luften. På denne baggrund må det forventes, at en systematisk undersøgelse vil påvise, at indlandsområdet på Inglefield Land er rigt på gamle lejrpladser²⁸.

Ruinernes alder er svær at bedømme ud fra vores relativt overfladiske studium, men de fem lokaliteter bærer præg af høj alder og de kan ikke have forbindelse med moderne tider. De er alle af eskimoisk oprindelse.

De fire sydlige lejrpladser, som ligger forholdsvis tæt ved indlandsisen, er sat i forbindelse med inughuit jagtrejser tværs over

indlandsisen fra det centrale Thule-distrikt. Arqioq Elv bopladsen synes derimod at være oprettet af inughuit fra kystbopladser på selve Inglefield Land, og sandsynligvis i en tid da Marshall Bugt området var tæt befolket. Vi kender to perioder med højt indbyggertal langs kysten af Inglefield Land: sen *Dorset* - tidlig *Thule* tid (10.-13. århundrede) og tidlig historisk tid, hvor eskimoer »drog mod Nord fra Kap Inglefield« og »efterhaanden slaaet sig ned i meget betydelige Kolonier langs med Inglefieldland og Peabody Bay« (Rasmussen, 1919, s. 585). Den nøjagtige placering af Arqioq Elv boplad i et historisk tidsskema må afvente fremkomsten af eventuelle artifakter og datering af knoglerne, men det synes muligt, at ruinerne kan være så gamle som *Dorset* eller tidlig *Thule* tid.

De velbevarede stenkonstruktioner (både huse og varder) ved Arqioq Elv

synes sammenlignelige med strukturer fra Canada. Hvis en direkte sammenkædning med canadiske immigranter kan konstateres, kan Arqioq Elv boplad bidrage med vigtig information om eskimoernes vandringer.

Tak til Grønlands Hjemmestyres Råstofkontor i Nuuk for økonomisk støtte til farveillustrationerne. Artiklen publiceres med tilladelse fra Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GEUS). Grethe Fuglsang Hansen og Esben W. Glendal, GEUS, takkes for henholdsvis tegning af illustrationer og sproglig redigering. Hans Jensen, Qaanaaq, gav os oplysninger om Inglefield Land og dets nuværende betydning som jagtområde; desuden fortalte han om Kûgssuaq-ruinerne og lånte os venligst de fotografier, som er gengivet i figur 12.

Litteratur

- Bessels, Emil, 1879: Die amerikanische Nordpol-Expedition. Leipzig: Von Wilhelm Engelmann, 647 sider.
- Bessels, Emil, 1884: The northernmost inhabitants of the Earth. An ethnographic sketch. American Naturalist, 18, 861-882.
- Boas, Franz, 1888: The Central Eskimo. Bureau of Ethnology, Smithsonian Institution, 6th Annual Report, 409-675.
- Brown, Robert, 1868: On the Mammalian Fauna of Greenland. Proc. Zool. Soc. London, annum 1868, 330-360.
- Cook, Frederick, A., 1911: My attainment of the Pole. New York: The Polar Publishing Co, 604 sider.
- Davis, Charles H. 1876: Narrative of the North Polar Expedition, U.S. Ship Polaris, Captain Charles Francis Hall commanding. Washington: Government Printing Office, 696 sider.
- Gilberg, Aage, 1940: Verdens Nordligste Læge. København: Steen Hasselbalchs Forlag, 149 sider.
- Gilberg, Rolf, 1976: En canadisk eskimoindvandring indflydelse på polareskimoernes tilværelse i 1860'erne i Thule Distriktet. Tidsskriftet Grønland 24 årg., nr. 2, 45-57.
- Gilberg, Rolf, 1994: Mennesket Minik (1888-1918). En grønlanders liv mellem 2 verdener. Espergærde: Ilbe, 680 sider.
- Haig-Thomas, David, 1939: Tracks in the snow. New York: Oxford University Press, 292 sider.
- Hayes, Isaac, I., 1867: The Open Polar Sea. A narrative of a voyage of discovery towards the North Pole, in the schooner »United States«. New York: Hurd and Houghton, 454 sider.
- Hayes, Isaac, I. 1868a: An arctic boat journey, in the autumn of 1854. Boston: Ticknor and Fields, 387 sider.
- Hayes, Isaac, I. (J. J.) 1868b: La mer libre du pôle Voyage de d'écouvertes dans les mers Arctiques exécuté en 1860-1861. Paris: L. Hachette, 517 sider.
- Holtved, Erik, 1944: Archaeological Investigations in the Thule District. Meddelelser om Grønland 144. Descriptive part: 144(1), 308 sider; Analytical part: 144(2), 184 sider.
- Holtved, Erik, 1951: The Polar Eskimos. Language and Folklore. Meddelelser om Grønland 152. Part 1: Texts: 152(1), 366 sider; Part II : myths and tales translated: 152(2), 153 sider.

- Holtved, Erik, 1967: Contributions to Polar Eskimo ethnography. Meddelelser om Grønland 182(2), 180 sider.
- Hunt, Harrison, J. & Thompson, Ruth H., 1980: North to the Horizon. Searching for Peary's Crocker Land. Maine: Down East Books, 117 sider.
- Inglefield, Edward, A. 1853: A summer search for Sir John Franklin, with a peep into the Polar Basin. London: Thomas Harrison, 232 sider.
- Kane, Elisha K., 1856: Arctic Explorations in the years 1853, '54, '55. Philadelphia: Childs and Peterson, bind 1, 464 sider; bind 2, 467 sider.
- Koch, Lauge, 1932: Map of North Greenland. 1:300 000, 19 sheets. Copenhagen: Geodetic Institute.
- Koch, Lauge, 1933: The geology of Inglefield Land. Meddelelser om Grønland 73 1(2), 38 sider.
- MacMillan, Donald B., 1918: Four years in the White North. New York & London: Harper & Brothers Publishers, 426 sider.
- Malaurie, Jean, 1956: The last kings of Thule. A year among the Polar Eskimos of Greenland. London: George Allen & Unwin Ltd, 295 sider.
- Mary-Rousselière, Guy, 1991: Qitdlarssuaq. The story of a Polar Migration. Winnipeg: Wuerz Publishing Ltd, 196 sider.
- Mylius-Erichsen, Ludvig & Moltke, Harald, 1906: Grønland. Illustreret skildring af Den Danske Litterære Grønlandsekspeditions rejser i Melvillebugten og ophold blandt jordens nordligst boende mennesker - polareskimoerne, 1903-1904. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel, Nordiske Forlag, 636 sider.
- Nares, George S. 1878: Narrative of a voyage to the Polar Sea during 1875-76 in H.M. Ships »Alert« and »Discovery«. London: Sampson Low, Marston, Searle & Rivington, bind 1, 395 sider; bind 2, 378 sider.
- Peary, Robert, 1898: Northward over the »Great Ice«. A narrative of life and work along the shores and upon the interior ice-cap of northern Greenland in the years 1886 and 1891-1897. New York: Frederick A. Stokes, bind 1, 521 sider; bind 2, 618 sider.
- Peary, Robert, E. 1907: Nearest the Pole. A narrative of the Polar Expedition of the Peary Arctic Club in the S.S. Roosevelt, 1905-1906. London: Hutchinson & Co., 410 sider.
- Petersen, Robert, 1962: The last Eskimo immigration into Greenland. Folk 4, 95-110.
- Rasmussen, Knud, 1905: Nye Mennesker. København: Gyldendal, 246 sider.
- Rasmussen, Knud, 1908: The People of the Polar North. A record. London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co. Ltd., 358 sider.
- Rasmussen, Knud, 1919: Grønland langs Polhavet. Udforskningen af Grønland fra Melvillebugten til Kap Morris Jesup:: Skildring af Den II. Thule-Ekspedition 1916-18. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 608 sider.
- Rasmussen, Knud, 1921a: Thule Distrikt. I Amdrup, G.C. *et al.* (red.) Grønland i Tohundredeåret for Hans Egedes landing. Meddelelser om Grønland 60(1), 517-567.
- Rasmussen, Knud, 1921b: Greenland by The Polar Sea: The story of the Thule expedition from Melville Bay to Cape Morris Jesup. London: William Heinemann 327 sider.
- Roby, Daniel D., Thing, Henning & Brink, Karen L., 1984: History, status, and taxonomic identity of Caribou (*Rangifer tarandus*) in Northwest Greenland. Arctic, Journal of the Institute of North America, 37(1), 23-30.
- Ross, John, 1819: A Voyage of Discovery, made under the Orders of the Admiralty, in His Majesty's Ships Isabella and Alexander, for the Purpose of Exploring Baffin's Bay, and Inquiring into the Probability of a North-West Passage. London: J. Murray, 252 sider.
- Shackleton, Edward, 1936: Arctic Journeys. The story of the Oxford University Ellesmere Land Expedition 1934-5. London: Hodder and Stoughton Limited, 372 sider.
- Steensby, Hans P., 1910: Contributions to the Ethnology and Anthropogeography of the Polar Eskimos. Meddelelser om Grønland 34(7), 253-407.
- Thing, Henning, Henrichsen, Poul & Lassen, Poul, 1984: Status of the Muskox in Greenland. Biological Paper University Alaska, Special Rep. 4, 1-6.
- Thomassen, Bjørn & Dawes, Peter R., 1996: Arkæologiske fund på Inglefield Land (Qaqaitut), Nordvestgrønland, 1995. Rapport Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse 96/13, 16 sider.
- Troelsen, Johannes C. 1950: Contributions to the geology of northwest Greenland, Ellesmere Island and Axel Heiberg Island. Meddelelser om Grønland 149(7), 85 sider.
- Ulloriaq, Inutarsuaq, 1985: Beretningen om Qillarsuaq og hans lange rejse fra Canada til Nordgrønland i 1860'erne. Det Grønlandske Selskabs Skrifter 27, 204 sider. (Første publiceret på grønlandsk, 1976: Qitdlarssuakkunik Oqalualaq.Nuuk, 166 sider).
- Vibe, Christian, 1948: Langthen og nordpaa. Skildring fra »Den danske Thule- og Ellesmereland-Ekspedition 1939-40«. København: Gyldendal, 199 sider.
- Whitney, Harry, 1910: Hunting with the Eskimos. The unique record of a sportsman's year among the northernmost tribe - the big game hunting, the native life and the battle for existence through the long Arctic night. New York: The Century Co., 453 sider.

Noter

1. Vi bruger *inughuits land* på samme måde som Gilberg (1994) i hans studium af *Mennesket Minik*. Vi følger således moderne praksis og refererer til *polar-eskimoerne* eller *Thulefolket* med det navn, de selv bruger, nemlig *inuit*, som betyder *mennesker*. Formen *inughuit* er baseret på h-lyden i den nordgrønlandske inuit-dialekt.
2. I begyndelsen af dette århundrede inddelte inughuit deres bopladser i distrikter baseret på vindforhold. Dermed blev der defineret fire landsdele. Ingfield Land, som svarer til den nordligste af de fire, hedder *Avangnardlit*, eller »de der bor nærmest Nordenvinden«. På det tidspunkt Knud Rasmussen skrev om denne inddeling (1921, s. 541) omfattede *Avangnardlit* bopladserne ved Foulke Fjord og Kap Ingfield.
3. Bopladsen Qaqitsut er beliggende på den vestlige side af Pariserfjord, ca. 2 km fra dennes munding, og tæt ved nogle små øer. I litteraturen, f.eks. Rasmussen (1919), Gilberg (1994), er bopladsen beskrevet som nær eller ved Advance Bugt. Rasmussen (1921, s. 542) skriver, at »Kakaituk er inde i Bunden af Advance Bugt«. Den nuværende Qaqitsut findes ca. 15 km øst for den nuværende Advance Bugt. Det bemærkes, at Elisha Kane gav navnet 'Advance Bay' til hele kystområdet mellem Kap Scott og Kap Agassiz, som indeholder mange øer eller Kanes 'Fifteen Islands' (nuværende Brooks Ø og Bonsall Øer).
4. For eksempel er der i Marshall Bugt andre øer end Ruinø ('Avortungiaqs Ø', Rasmussen, 1919, s. 188) som har ruiner; ved Inuarfigssuaq er der ligeledes forskellige lokaliteter med ruiner (Holtved, 1944). Ved Aunartoq er der mere end en lokalitet med huse og i Hatherton Bugt, hvor *Avanaruup Kommunes Thule Museum* har samlet information om bopladser (Torben Ditlev, pers. medd.), er der nok flere lokaliteter end vist på kortet.
5. Rasmussen (1921) er konsekvent med sin stavemåde af 'Marchall Bugt'. Navnet stammer fra Kane ekspeditionen (1853-55) og er givet efter U.S. overdommer John Marshall.
6. Projektet *Ingfield Land 1995* blev finansieret af Grønlands Hjemmestyres Råstofkontor, og en kort, faktuel rapport over de arkæologiske fund er præsenteret tidligere (Thomassen & Dawes, 1996). Fire af lokaliteterne (B til E, se figur 4) blev opdaget under projektet i juli og august, mens Kûgssuaq lokaliteten (A på figur 4) blev opdaget under RTZ Mining and Exploration Limiteds aktiviteter i juni (Jim Coppard, England, pers. medd.).
7. Ruinerne ved 'Cape Kent' udgravet af Holtved (1944, bd. I, s. 15) er uden tvivl de samme ruiner, som Knud Rasmussen (1919, s. 189) beskriver som beliggende ved 'Cape Wood': »Tomterne ved Kap Wood bestod af otte Huse paa Rad, byggede i Grus«. Det er sandsynligvis den samme boplads, som er angivet af Koch (1932) ved 'Pemican River' og som af Troelsen (1950) er placeret ved Kap Frederik VII. Kane (1856) beskriver også ruiner langs kysten her, og der findes flere velegnede lokaliteter ved munden af elve, som kunne rumme bopladser. Kysten mellem Kap Russell og Dallas Bugt er dannet af ret stejle klipper af fladtliggende kalksten afbrudt af nogle få canyonagtige dale. Det er nu usikkert, præcist hvilken del af kysten der blev navngivet af Kane ekspeditionen, men det er ret sandsynligt, at Elisha Kanes 'Cape William Wood' er den samme runding af kysten (kap), som Edward Ingfield i 1852 så fra Smith Sund og navngav 'Cape Frederik VII' og hvor Troelsen (1950) placerede den gamle boplads (figur 4).
8. Stærkt stormvejr med nordenvind standsede Edward Ingfields passage nordpå ind i Kane Basin. Han skitserede størstedelen af Ingfield Lands kyst og navngav otte geografiske lokaliteter nordøst for Kap Hatherton. Den eneste af disse, som findes på moderne kort er Kap Frederik VII - det nordligste land set af Ingfield. De fleste bugte og kap blev omdøbt af Elisha Kane, som ankom året efter. Det markante kap, som Ingfield kaldte 'Pelham Point', blev omdøbt af Hayes i 1861 til trods for, at der ikke kan herske tvivl om dets identitet. »The locality will hereafter be known as Cairn Point« skriver Hayes (1867, s. 280) med autoritet!
9. Elisha Kane gav navnet 'Van Rensselaer Harbor' til sit overvintringssted efter et familiemedlem. Hans skib *Advance* ankrede i bugten i august 1853 og forlod den aldrig igen. Trods tvivl om skibets skæbne (se f.eks. Hayes, 1867, s. 288) er det sandsynligt, at det brændte og var reduceret til vrak, kort tid efter at Kane og hans mandskab havde overladt det til eskimoerne i maj 1855. Ekspeditionen havde 3 dødsfald.
10. Isaac Hayes ankom i sommeren 1860 i skibet *United States* med 14 landsmænd og 7 danskere og grønlandere samlet op undervejs mod nord. Skibet overvintrede lige syd for Etah i en lille bugt, som nu har navnet Port Foulke. Ekspeditionen havde to dødsfald, heriblandt astronomen August Sonntag, som er begravet ved Port Foulke.
11. Disse tal på Thule befolkningens størrelse kan godt være ret præcise, idet både Kane og Hayes har haft egne tolke med, f.eks. tog Kane Carl Petersen og Hans Hendrik med som tolke, mens Hayes havde

- både Hans Hendrik og Peter Jensen som tolke. Et par relevante citater om befolkningens størrelse følger. Først Kane om distriktet fra Anoritôq til Kap Melville i Melville Bugt: »*throughout this extent of country every man knows every man. There is not a marriage or a birth or a death that is not talked over and mentally registered by all. I have a census, exactly confirmed by three separate informants, which enables me to count by name about one hundred and forty souls*« (Kane, 1856, bd. 2, s. 211). Og Hayes, fem år senere: »*with the aid of Hans, I endeavored to get a correct estimate of the whole tribe, and, commencing with Cape York, took down their names.....I obtained a complete list of the deaths which had taken place since Dr Kane left them, in 1855. They amounted to thirty-four; and, during that time, there had been only nineteen births*«. Og »*from the information which I obtained through Hans and Kalutunah, I estimated the tribe to number about one hundred souls, – a very considerable diminution..... Hans made for me a rude map of the coast from Cape York to Smith Sound, and set down upon it all of the villages, if by such name the inhabited places may be called*« (Hayes, 1867, s. 386, 431).
12. Med hensyn til pessimismen angående inughuits overlevelsesmøjligheder, kan man citere Kalutunahs reaktion lige før Hayes forlod Inglefield Land: »*Kalutunah grew more sad than I had ever before seen him, when I spoke to him of the fortunes of his own people. 'Alas!' said he, 'we will soon be all gone.' I told him that I would come back, and that white men would live for many years near Etah, 'Come back soon,' said he, 'or there will be none here to welcome you!'*« (Hayes, 1867, s. 386).
 13. Inuterssuaq (født 1906 som søn af Uvdloriaq) var grandson af Merqusaq, som var en af immigranterne fra Baffin Island. Det var Merqusaq som var hoved-hjemmelsmand (sammen med Panigpak), da Knud Rasmussen skrev historien om Qitdlavssuaqs udvandring (»*a tribal migration*«, Rasmussen, 1908, s. 23-36). Inuterssuaq sammenfattede et fyldigt genealogisk skema, som forbinder nutidens Thule-befolkning med de canadiske immigranter. Inuterssuaq fortalte en af os (PRD) om immigrationen fra Baffin Island, da han i 1971 fremviste de gamle eskimoiske bopladser ved Pitorâvik, Foulke Fjord, Littleton Ø, Kekertarsuit og Najualik. (figur 4)
 14. Den del af historien er relativt veldokumenteret, fordi Qitdlavssuaq og hans folk ved 'Port Foulke' var ude for et dramatisk uheld: de nåede at sprænge Hayes' observatorium og efterlodte udrustning, som ulykkeligtvis indeholdt sprængstof, i luften. Den historie blev fortalt til de første besøgere efter Hayes, nemlig folk fra *Polaris ekspeditionen*, som overvintrede i Hatherton Bugt 1872-73. Der er nuanceforskelle i historien, idet Buddington (i Davis, 1876) og Bessels (1879, 1884), som begge mødte baffinfolk (dog uden tolke), skriver at op til 5 personer blev slået ihjel ved eksplosionen, mens Inuterssuaq beretter, at folk kun »blev kvæstede og fik brandsår« men at »deres leder derimod havde ikke så meget som en rift på sig. Han havde jo i forvejen store ubegribelige evner« (Ulloriaq, 1985, s. 54).
 15. Det bemærkes, at Whitney på sit kort angiver sit overvintringssted som 'Rensselaer Bay' ved 'Annootok' (Whitney, 1910, over for s. 32). Der er ingen tvivl om, at hans overvintringssted var det samme som Frederick Cooks, altså Anoritôq ved Kap Inglefield og ikke Aunartoq eller Aungnartoq ved Rensselaer Bugt. Landskabet ved Anitorôq på vores fotografi (figur 11) kan genkendes på fotografier i både Whitney (1910, s. 124) og Cook (1911, s. 78).
 16. Med hensyn til epidemier: De Dødes Fjord ved Kap York er åbenbart navngivet efter de mange dødsfald der skete i 1880, som følge af en epidemi der fulgte efter et hvalfangerbesøg og vi ved, at i vinteren 1895-96 døde ca. 25 eskimoer, åbenbart af influenza (Peary, 1898, bd. 1, s. 480) og igen i 1902 døde 36 mennesker (se Gilberg, 1994, for oversigt).
 17. I denne forbindelse er det interessant, at geologen W. Elmer Ekblaw beskriver et møde med tre eskimofamilier i 1915 ved udmundingen af Minturn Elv i Bancroft Bugt. De var »*encamped on the site of an old Eskimo village, uninhabited so long that none of the tribe could remember when any one had lived there*« (MacMillan, 1918, s. 369). Det er bemærkelsesværdigt, fordi den boplads ikke er nævnt af Knud Rasmussen (1919) og heller ikke inkluderet i Holtveds liste over bopladser i Inglefield Land (Holtved, 1944, part 1, fig. 1).
 18. Tornges familie må have været en del af denne gruppe. Tornges var Knud Rasmussens hjemmelsmand på *Den anden Thule Ekspedition* og bl.a. fortæller af historien om *Det Store Blodbad*. I den engelske udgave af *Grønland langs Polhavet* (Rasmussen, 1921b) er årstallet for Tornges overvintring angivet som 1916, ikke 1915.
 19. Disse tal stammer fra en tabel i Holtved (1944, part 1, s. 12) baseret på informationer samlet af Jens Olsen, som var præst i Thule. Tabellen dækker årene 1923 til 1935, dog med nogle huller, og viser i denne 13-årige periode et ret stabilt befolk-

- ningstal i hele Thule-distriktet på mellem 251 (i 1931) og 276 (1927). Tallene vedrørende overvintringer på Inglefield Land mellem 1923 og 1927 svinger fra 2 familier eller 7 mennesker i 1924 til 9 familier eller 31 mennesker i 1927. Ifølge Gilberg (1994) bestemte *Thule Fangerråd* omkring 1930, at ingen måtte bo på Inglefield Land af sikkerhedsmæssige årsager. Det var simpelthen for vanskeligt at komme beboerne til hjælp i en nødsituation. Ikke desto mindre ser det ud til, at der stadigvæk forekom overvintringer ved Etah, f.eks. i de år hvor der var ekspeditioner i området (Shackleton, 1936; Haig-Thomas, 1939).
20. Det bør bemærkes, at vi ved Tufts Elv Øst fandt rester fra et moderne besøg, dvs. dåser, papir, m.m., efterladenskaber fra *Operation Ice Cap 1953*. Det var en amerikansk operation fra Thule Air Base hvorunder 16 mænd nåede området efter kørsel tværs over indlandsisen med motorbæltebiler. Rapporten fra denne ekspedition (SRI, 1954) nævner imidlertid ikke tilstedeværelsen af ruiner i området.
 21. Disse orange- til rustfarvede laver består formentlig af arter, som tilhører familien *Teloschistaceae* og slægterne *Xanthoria* og *Caloplaca* (Eric Steen Hansen, pers. medd.). Med god gødning fra fugle (sneugler?) kan disse laver danne tætte bestande i løbet af forholdsvis kort tid (10-15 år). Derfor kan deres tilstedeværelse ikke sige noget om vardernes alder.
 22. Det bemærkes, at Holtved (1967) nævner den tidligere praktiserede teknik i Thule-distriktet, hvor rensdyr jages mod forhindringer. Han citerer Utâq (Odâq, figur 17) som fortalte, at der stadig fandtes rester af over 1 m høje varder som, med stropper af sælskind imellem, havde dannet rensdyrfælder.
 23. Hans Hendrik eller Suerssaq var fra Fiskerøsset i Vestgrønland og rejsen med Kane var hans første besøg i Nordgrønland. Han kom til at deltage i tre andre ekspeditioner til Nares Stræde området, bl.a. sammen med Isaac Hayes i 1860-61. Sidstnævnte ekspedition overvintrede også på Inglefield Land, ved Port Foulke syd for Etah.
 24. Isaac Hayes' skildring af denne rejse findes i Kanes ekspeditionsberetning (Kane, 1856, bd. 2, s. 342-345) og i hans egen bog (Hayes, 1868a, s. 7-12).
 25. Det bemærkes, at på kortet i Kanes bog (1856, bd. 1, s. 4-5) er der moskusoksesymboler fire steder: øst for Rensselaer Bugt, sydøst og øst for Marshall Bugt og ved Dallas Bugt. Disse må referere til fund af moskusoksekranier og skeletter. Rensdyrsymboler er placeret hele vejen langs kysten fra Etah til Rensselaer Bugt og inde i landet langs Minturn Elv til indlandsisen. De henviser åbenbart til jagttager af levende dyr, i modsætning til moskusoksesymbolerne.
 26. Den gamle inughuit boplads i det indre af Olrik Fjord blev fremvist for en af os (PRD) af Inuterssuaq i 1974. Bopladsen ligger lidt fra kysten, og på østsiden af en ret stor elv. Stenene, der er brugt i husene, består af krystalline bjergarter, der er afrundede og stammer fra elvlejet. De afviger derud fra de traditionelle flade sandsten/kalksten, der er brugt de fleste andre steder i distriktet. Murene er generelt lavere og mindre stejle end i husene ved Arqioq Elv, men det kunne være pga. forskel i byggematerialet. Der er ingen tegn på tagkonstruktion, og ligesom for Arqioq Elv husene er det sandsynligt, at der er tale om midlertidige huse og stenly, som fungerede med et tag af skind. Denne del af Olrik Fjord er kendt for sine meget stærke vinde, som blæser ud ad fjorden fra isen: f.eks. opholdt vi os 3 dage i området pga. storm i august 1974, hvorunder Inuterssuaqs båd *Gulunguak* trak ankeret og blev blæst op på stranden. Udover at have tjent som midlertidig boplads for jægere, har husene sikkert også haft en vigtig funktion som stormly. Ruinerne ligger på den traditionelle rejserute mellem Olrik Fjord og den gamle boplads Kangerdlugssuaq ved Inglefield Bredning (figur 2).
 27. Der er nogen tvivl om oprindelse og geografisk placering af den primitive stenstruktur, som Holtved (1967, fig. 21, s. 32) beskriver som et »hunter's shelter in the interior of Inglefield Land«. Holtved bruger det samme fotografi i to publikationer, idet strukturen tidligere er beskrevet som et »small storehouse in House 16, Inuarfigssuaq« (Holtved, 1944, part 1, fig. 23, s. 41).
 28. Med hensyn til andre indlandsbopladser på Inglefield Land ved vi, at inughuit i mange menneskealder har besøgt indlandsområdet over indlandsisen fra Foulke Fjord, Prudhoe Land og Inglefield Bredning (figurer 2, 4; Rasmussen, 1921a), og ifølge Holtved (1967, s. 108) findes der adskillige »hunting shelters« i indlandsområdet fra den hyppige rensdyrjagt »in older days«. Vi ved også, at der må findes midlertidige lejrpladser med primitive stenhuse i området ved Septembersøerne, som blev brugt af rensdyrjægere, da Marshall Bugt området var beboet. Det fik Knud Rasmussen at vide af Torngne i 1917 (Rasmussen, 1919).